

A gyűjtés: életforma

IBOS ÉVA BESZÉLGETÉSE DR. NAGY ÁDÁMMAL

Kezdetben csak annyit tudtam róla, hogy numizmatikus, később az is kiderült, hogy aktív muzeológusként jó kapcsolatokat ápol a magángyűjtőkkel, ami manapság nem meglepő, de ő sokkal hamarabb kezdte. Aztán hallottam, hogy jelentős himnuszgyűjteménye van, gondoltam: kották, lemezek, mi más? Egyáltalán, hogyan lehet a himnusz gyűjteni? Egyre kíváncsibb lettem, úgy általában a gyűjtők észjárására, a gyűjtés motívumaira és lélektanára. Dr. Nagy Ádám gyűjtővel, a Móra Ferenc Múzeum nyugalmazott történészével, a Magyar Numizmatikai Társulat és a Magyar Éremgyűjtők Egyesületének tagjával beszélgettem gyűjtőkről és gyűjteményekről.

– Ön talán nem is tekinthető teljesen civil gyűjtőnek, hiszen évtizedekig dolgozott múzeumban. Ez befolyásolta a privát szenvedélyt, vagy fordítva történt?

– Sokkal hamarabb kezdődött, már gyerekkoromban. A családban nagyapám volt a gyűjtőtő, ő oltotta belém az érdeklődést. Mondhatni „mindenevő” volt, egyként érdekelte az ex libris, a bélyeg, a numizmatika, a képeslapok, és megannyi más. Ezek közül én csak a numizmatikát folytattam, bélyeggel nem foglalkoztam, képeslappal igen, mert az jött a postán, és nem volt szívem kidobni, mint ahogy semmit nincs szívem kidobni a mai napig, hiszen a gyűjtés életforma, ami sajátos lelkületet igényel, s a gyűjtő nem is tudja másképp nézni a világot. Gyerekkoromban persze nem volt forintom arra, hogy régi pénzt vegyek, ha előkerült valami a rokonoknál, ismerősöknél, én elkuncsorogtam, később eleve nekem adták, aztán az iskolában csereberélgettünk. Ez így folytatódott a gimnáziumi évek alatt is, amikor a papám kikutatta, hogy létezik egy szervezet, ami egybefogja a pénzgyűjtőket. Írtam hát a Magyar Numizmatikai Társulatnak egy levelet, mivel azonban akkor még diák voltam, nem vettem föl, kedvezményeket viszont rögtön kaptam, például féláron juthattam a kiadványaikhoz. Jó pár évvel később, amikor Kecskeméten elkezdtem a muzeológusi pályámat, már aktív gyűjtő voltam, 1978-ban azonban, amikor átjöttem a szegedi múzeumba kifejezetten azzal a céllal, hogy megszerezem és fejlesz-

szem az intézmény numizmatikai gyűjteményét, eladtam a sajátomat, még mielőtt bonyodalmak származhattak volna a párhuzamosságból.

– Jól gondolom, hogy a gyűjtés először egy spontán vágyból alakul ki, majd lassan elindul egy fordított folyamat, és a gyűjtemény kezdi nevelni a gyűjtőjét azáltal, hogy minden újabb darab újabb tudás megszerzésére sarkallja?

– Pontosan így van. Se a főiskolán és az egyetemen, sem pedig később a múzeumban nem volt senki, aki az adminisztratív teendőkhöz kívül iránymutatást tudott volna adni. Mindent magamnak kellett fölfedeznem, még arra az alapkérdésre is a választ, hogy különös, vagy tipikus tárgyakat gyűjtsünk-e? Ez az objektív része a dolognak, a szubjektív ugyanilyen fontos, nevezetesen, hogy minden gyűjtemény a tulajdonosa egyéniségétől, s nem kevésbé a szerencsésjéjétől függ. Az például a saját döntésünkön múlik, hogy a gyűjteményben keletkezett duplumokat eladjuk-e, vagy elcseréljük? A szerencse viszont forgandó, nagyon sok múlik rajta, hiszen minden gyűjtő vágyik kapitális darabokra, aminek a megszerzése legtöbbször a szerencsésjén múlik. Én éppen most csúsztam le egy különleges darabról, ugyanis nem rég felkerült az internetre egy 20. századi ismert fafaragótól származó díszes pásztorbot, amelyen a Himnusz és a Szózat versszakai olvashatók egy csavart szalagon, s mellette magyar történelmi arcképek helyezkednek el. A kikiáltási ára 30 000 forint volt. Tudtam, hogy ez jócskán emelkedni fog, de elszántan licitáltam ameddig bírtam, a végső, közel háromezer forintot árat azonban nem tudtam megközelíteni.

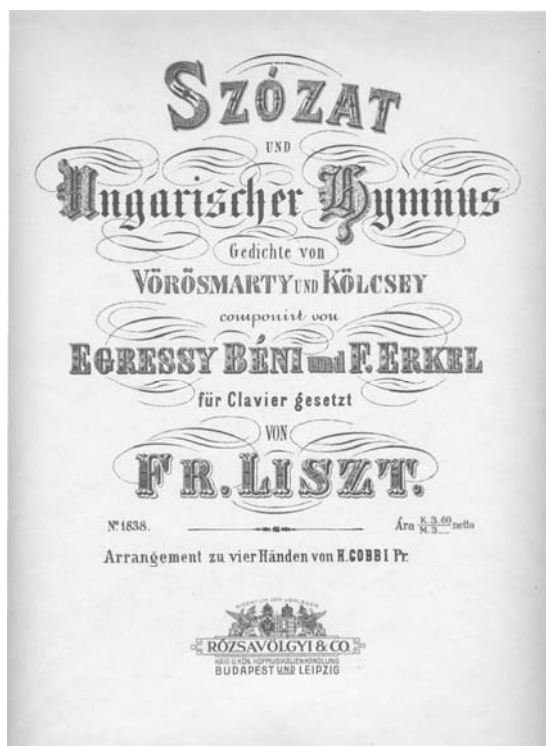
– Mi a különbség a professzionális, vagyis a múzeumi, és a magángyűjtés között?

– Biztos, hogy meg lehetne határozni, de nem célszerű, mert az alap ugyanaz: egy gyűjteményt kell tudatosan építgetni minél rendszeresebben, minél kitekintőbben. A célok persze különböznek, ami viszont mindkettőben közös: az értékmentés. Régebben a magángyűjtőket távol tartották a múzeumtól abból a téves szemléletből kiindulva, hogy a gyűjtő elveszi a tárgyakat a múzeumtól. Ez egy rettentő rossz felfogás volt, hiszen csupán arról van szó, hogy a gyűjtő rugalmas és mozgékony, sokkal több helyre tud eljutni, mint a múzeum. De talán még az sem túlzás, hogy a magángyűjtő többet tud foglalkozni az anyagával, mert ő mindig a közelében van, és alig várja, hogy kézbe vehesse, rendezgesse a tárgyait. A múzeumban ez nem lehetséges, hiszen ott számos egyéb feladatot is teljesíteni kell.

– A magángyűjtők státusza csak valamikor a rendszerváltás körül-után erősödött meg, előtte nem szívesen léptek nyilvánosság elé. A nyitással mindenki nyert, a Móra Ferenc Múzeumban is több olyan kiállítást rendeztek az utóbbi években, amelyek anyagába a magángyűjtők is besegítettek gyűjteményeik darabjainak kölcsönzésével.

– A régi gyakorlatban sok minden gátolta a gyűjtőket, például az a numizmatikára vonatkozó szabály, hogy aranypénze hivatalosan nem lehetett magánszemélynek, mert az aranynak nem volt szabad forgalma. Persze örökségként vagy külföldi ajándékként hozzá lehetett jutni, a gyűjtése azonban nem volt legális. Ha valaki mégis gyűjtött, listáznia kellett a tárgyait, és azt regisztráltatni a Nemzeti Múzeumban. Szóval, az 1970-es évekig meglehetősen nagy el-lentartás uralkodott államilag a gyűjtőkkel szemben, hiszen még az állami sugallat is az volt, hogy az értékek gyűjtése arisztokratikus foglalatosság.

Én kezdettől fogva azt a szemléletet igyekeztem meghonosítani a múzeumban, hogy a magángyűjtőkkel kapcsolatot kell tartani. Miért ne lehetne bármilyen tárgy vagy dokumentum az ő birtokukban? Az a lényeg, hogy tudjuk, mije van a gyűjtőknek, hiszen számos ér-

tékes dologgal rendelkezhetnek. Ha mi nem figyelünk, könnyen elveszhetnek a helyi vonatkozású emlékek. A gyűjtés szempontjából nem csak az elsővonalbeli tárgyak lehetnek érdekesek, ugyanolyan fontosak a város és a régió múltját tükröző egyszerű dokumentumok is. Mivel mára beláthatatlanná és áttekinthetetlené vált a műtárgypiac, ugyanakkor sok régi tárgy használt cikké degradálódott, még inkább nélkülözhetetlen az igényes gyűjtők értékőrző és értékmentő munkája.

– *Néhány évtizede a bélyeggyűjtés olyan népszerű volt, hogy szinte mindenki környezetében akadt valaki, akinek ez volt a hobbija. A bélyegritkaság a krimirodalomnak is kedvelt motívuma volt, a könyvekben még gyilkoltak is érte. Él-e még a bélyeghez fűződő gyűjtési láz?*

– A romantikus rangját még mindig őrzi a bélyeg, de az is igaz, hogy a bélyeggyűjtők

száma látványosan apadt, hiszen az 1960-as években még több százezer filatelistát tartottak számon az országban, ma jó, ha a számuk eléri az ötezret. A filatélia szerteágazó ismeretek tárháza, megvannak a maga szabályai, a speciális kutatási területei: postatörténet, bélyegtörténet, bélyegzések, díjegyves kiadványok, tévnyomatok, stb. Régen nagyon népszerű volt például a címyomozás, ami azt jelenti, hogy ha a borítékon hiányos volt a cím, a gyűjtő leolvasta, hogy hogyan kezelte ezt a posta, célba ért-e a levél, mert erre is volt sok példa. Voltak gyűjtők, akiket a frankírozás, a bérmentesítés érdekelt, hogy mikor, mennyiért lehetett egy levelet feladni, vagy, hogy helyes-e a portózás. Vagy ott van a bündli, ami azonos bélyegszázasával összekötözött kis csomagját jelenti, van, aki ezeket is gyűjti, olykor kiteríti és összehasonlítja a nyomtatottakat, mert lehet, hogy mégsem teljesen egyformák. (A pénzgyűjtők-nél ez ugyanígy zajlik. Az ötven forintos érme egyik oldalán például egy kerecsensólyom ül farönkön, amelyen jól kivehetők az égvyűrűk. Ám van olyan széria is, amelyek veretein ez a motívum hiányzik.) Minél mélyebbre megyünk a filatéliában, annál érdekesebb a korabeli postakezelés. A szárazföldi kézbesítésben a lovas kocsiról áttértek a vonatra, a légi postát ballonok is vitték, majd repülők is. Külön téma a tábori posták működése és a tengeralattjárók postaforgalma a háború alatt, és még sorolhatnám. Rengeteg vonatkozása van tehát a filatéliának, ami külön-külön érdekelheti a gyűjtőket.

– *Ahogy hallgatom, a nyomozás szó hamarabb jut eszembe a gyűjtői tevékenységgel kapcsolatban, mint a tudományos tevékenység. És egyre inkább úgy érzékelem, hogy a gyűjtés szenvedély, ami képes betölteni egy ember életét. Az Ön legfontosabb gyűjtési köre egészen különleges,*

a műfaja meghatározhatatlan, mert sokkal inkább eszme, mint tárgy, mégis kézzelfogható dokumentumok sokaságától roskadoznak a lakásban a szekrények és a polcok. Emlékszik-e arra a pontra, amikor elhatározta, hogy a himnuszokat fogja gyűjteni?

– Az impulzusokra évszámra pontosan emlékszem. Az első Erdélyben ért 1956 nyarán Tor-dán, amikor meglátogattuk a tágabb családot, ugyanis a szüleim onnan származnak. Én akkor tizenegy éves voltam, ekkor ismerkedtem meg a nagyapámmal is. Amikor a család összejött, sokat beszélgettünk, és engem nagyon megfogott, amikor a felnőttek arról beszéltek, hogy csak a templomban énekelhetik a himnuszt, és megsiratják. Nekem ez akkor nagyon furcsa volt, hiszen még nem értettem azt a lélekállapotot. A következő dátum 1960, ebben az évben vettünk lemezjátszót, és a papám megkért rá, hogy vegyem meg lemezen a Himnuszt. Egy to-vábbi adalék az érettségit követő, 1965-ös bécsi meghívásos utazásom, ekkor már tudatos döntéssel vásároltam meg az osztrák himnuszt lemezen. Ezután mindig megkértem azokat az osztálytársaimat, akik külföldre mentek, hogy hozzanak nekem himnuszos lemezt. Az első darabok természetesen a szocialista országokból érkeztek.

– Mindegyiket meghallgatta, és mit kezdett ezzel az élménnyel?

– Hát ez az! Akkor még nem sejtettem, mennyire bonyolulttá és szerteágazóvá válik majd a gyűjtés iránya. Először még csak a kíváncsiság vezérelt, hogy a miénkkel összevetve, a többi himnusz milyen hatású? Vajon melyik, mitől olyan, amilyen? Észrevehetek-e valamit a zené-ben az ország karakteréről? A mai napig nem változott az a kikötésem, hogy kizárólag az adott országból származó saját felvételt veszem komolyan, mert csak ők tudják autentikusan játszani és természetesen énekelni a saját himnuszukat. A zenei élmény után jött a következő kérdés, hogy mit énekelnek? Sokat kell a szövegek után kutatni, volt, amelyiket verseskötet-ben találtam meg, volt, amelyiket le kellett fordítani. Később egy régész kollégától kaptam egy kiadványt, amelyikben az összes szocialista ország himnusza benne van kottával és ma-gyar szöveggel. Ez egy újabb lökést adott, már azt is meg akartam tudni, ki írta és mikor, ho-gyan és mikor lett hivatalos, a gyűjtői irány folyamatosan dagadt, egyre több adat kellett ah-hoz, hogy tudjam, miről van szó.

– Értem a folyamatot, a lépcsőről lépésre szélesedő kutatói irányt, ahogy az egyik emlékmű elvezet a másikhoz. Mennyire tárgult ki a kör vertikálisan és horizontálisan?

– Kezdetben a külföldi himnuszok érdekelték, de rájöttem, hogy a magyart sem tudom iga-zán, így az érdeklődésem erőteljesen a magyar himnusz felé fordult. Ehhez könnyebben is ta-láltam forrásokat, bár azt azért meg kell jegyezni, hogy a külföldi himnológiai szakiroda-lom határtalanul gazdagabb, mint a miénk. Időközben a megerősödő muzeológusi gyakorla-tom is a rendszerezés irányába terelt, így a kezdetben uralkodó szerepet játszó hangzó anyag mellett egyre nagyobb figyelmet fordítottam a nyomtatványokra, azon belül is a könyvekre, a kottákra, utóbbiakból az 1850-es évek rézmetszetes kiadásaitól az egylapos nyomatokon ke-resztül a díszkiadásokig meglehetősen változatos és nagyszámú kollekcióna tettem szert. Szintén a nyomtatványok sorát gazdagítják a képeslapok, amelyeken arcképeket, a szerzők szülőházát, sőt hozzájuk kapcsolódó emlékműveket is reprodukáltak, s 1938-tól kezdve bé-lyegek is megjelentek a témában. Ezek mellett a legkülönbélebb kisnyomtatványok, többek között vonatkozó eseményekről szóló plakátok, meghívók, emléklapok, és számos egyéb, a Himnusz kultuszára vonatkozó adatokat tartalmazó papíryanag, továbbá rengeteg kiadvány, jó néhány képzőművészeti alkotás is a gyűjteményembe került. Érdekes, hogy amivel kezd-

tem, pont a hangzó anyag követése okozta a legtöbb beszerzési és technikai problémát az idők során, hiszen a bakelit lemezeiről átváltottunk a mikrolemezeire, majd a CD-re, ma már rengeteg a digitális felvétel, ám nálam még VHS kazetták is szép számmal sorakoznak a polcokon.

– *Mindabból, amit láttam és hallottam, úgy tűnik nekem, hogy a gyűjtéshez három dolog elengedhetetlen: idő, pénz és hely.*

– Ez így van, de ezek csupán a fizikálisnak mondható feltételek, a gyűjtés motorja mindig a lelki háttér. Erre számtalan példát hozhatnék, a legérdekesebb talán egy hajdani, a két világháború között aktív budapesti postatiszt esete, aki egyedül élt mérhetetlenül egyszerű körülmények között. Amikor meghalt, az ágyában többek között középkori aranyakat és más apróbb pénzeket találtak ezrével, ugyanis ilyesmiket gyűjtött, de a szakmán kívül senki sem tudott róla. Nagyon érthető hozzá, hiszen komoly gyűjteményeket közvetített árverező cégeknek, ebből nyerte a befektetéseihez szükséges pénzt. A hagyaték szerencsére a Nemzeti Múzeumba került.

– *Viszont az Ön gyűjteményében nem a tárgyak pénzügyi értéke a döntő.*

– Én úgy szoktam mondani, hogy van gazdag és van szegény gyűjtő. A kevésbé tehetős nagyon ötletes tud lenni, mert aprólékos, sok mindent dokumentál, s e gazdagság által a gyűjteményét minőséggé emeli. A tehetős gyűjtő másképp végzi a dolgát, ő úgy fejleszti a gyűjteményét, hogy mindig tisztában van azzal az értékkel, amire kiadja a pénzt. Az én témámban nagyon ritka az olyan relikvia, mint a már említett, sokat érő pásztorbot, viszont az aprólékoságom ugyanúgy kiterjed az értéktelennek látszó, ám dokumentatív fecnikre, mint az értékesebb tárgyakra. Mindig azt mondom, hogy bármiből lehet gyűjteményt csinálni, csak kellő figyelem, ötlet és odaadás szükséges hozzá.

– *Nekem úgy tűnik, ennek a szenvedélyes gyűjtőtevékenységnek az Önök generációja az utolsó mohikánjai. Egyáltalán, érdekli a fiatalabbakat ez a fajta szöszmötölés, a nem befektető jellegű gyűjtés?*

– A Magyar Numizmatikai Társulat 1901-ben alakult, majd 1969–70 táján szétvált a tudományos és a gyűjtői társaság. A Magyar Éremgyűjtők Egyesületben a '70-es évek végéig körülbelül 10 000 tagig futott fel a létszám, de azóta egyre csak csökken. Ugyanazzal a problémával küzd a szakma is, meg a gyűjtői kör is, hogy nincsenek fiatalok. Kecskeméten például jövőre lesz ötven éve, hogy megalakítottuk az ottani gyűjtői egyesületet, a titkár már betöltötte a nyolcvanát, amikor még mindig nem volt kinek átadni a stafétabotot, végül egy tíz évvel fiatalabb társa vette át.

– *Egyetért-e azzal, hogy a gyűjtés felelősséggel is jár, tehát, ha kulturális közérdeket szolgál, azzal is törődni kell, hogy közkinccsé váljék úgy a jelenben, mint a jövőben?*

– Rengeteg rejtőzködő gyűjtő van, nem is lehet tudni és számba venni, hogy mi mindent gyűjtenek az emberek. Jómagam igyekszem közkinccsé tenni a témámat, s nem azért, hogy magamat előtérbe nyomjam, hanem

hogy a Himnusz fontosságára fölhívjam a figyelmet. Írtam néhány cikket, részt veszek a témába vágó beszélgetéseken, s 1990-től, a Magyar Kultúra Napja alkalmából évente rendezek legalább egy kiállítást – mindig változó anyaggal – az ország valamely kisebb-nagyobb településén. Kecskeméten hét éven keresztül rendeztünk hangversenyeket, amelyeken alkalmanként tíz-tizenkét ország himnuszát mutattuk be. És persze a jövő! Jó lenne a gyűjteményt egyben tartani, szívesen adnám méltó helyre. A legautentikusabb otthona a még csak tervezett szatmárcsekei Kölcsey Emlékház közelében lenne, hiszen odaillene a leginkább. Annak ellenére, hogy majd’ ötven éve foglalkozom a Himnusszal, nem gondolom azt magamról, hogy a tudósa lennék. Az viszont, ahogyan bánnak vele, mélységesen felháborít. Nem tudok bele nyugodni abba, milyen zenei igénytelenséggel szólaltatják meg sok helyen, s hogy közös éneklés helyett némán hallgattatják az emberekkel. De azokkal is bármikor vitába szállok, akiknek az a véleményük, hogy a magyar Himnusz pesszimista.

